

TÁRCZA.

A KÖTELES PÉLDÁNYOK ÜGYE AZ ORSZÁGGYŰLÉSEN.

(Első közlemény.)

Folyóiratunk megelőző füzetében számot adtunk a köteles példányokról szóló törvényjavaslatnak a vallás- és közoktatásügyi miniszter által az országgyűlés képviselőháza elé történt benyújtásáról. Midőn e sorokat írjuk, a képviselőház már egész terjedelmében letárgyalta, s néhány csekélyebb jelentőségű módosítással el is fogadta a javaslatot és most már csak a főrendiház hozzájárulására és a legfelsőbb szentesítésre van szükség, hogy az abban foglalt nagy fontosságú elvek törvény erejűvé válva, új korszakot nyissanak meg könyvtári ügyünk fejlődésének történetében.

A bevégzett tényről, az országgyűlési tárgyalások részletes ismertetése kapcsán, kétségekivül már legközelebb számot adhatunk. Ezuttal magát a törvényjavaslatot abban az eredeti 1897. június hó 16-án kelt formában közöljük, a melyben az a képviselőház elé benyújtott, s bemutatjuk egyuttal a miniszteri indokolást is, mint bizonyítékát azon magas elvi álláspontnak, mely a javaslat végleges szövegezésében kifejezést nyert.

TÖRVÉNYJAVASLAT.

a nyomdatermékek tudományos czélokra szolgáló köteles példányainak beküldéséről.

1. §.

A Magyarországon nyomtatott, gépi sokszorosítás útján készült nyomdatermékekből, a nyomtató tudományos czélokra két példányt tartozik ingyen beszolgáltatni, és pedig:

1. egy példányt a Magyar Nemzeti Múzeumnak (2., 3. §§.);
2. egy példányt a M. Tud. Akadémiának (4. §.).

Horvát-Szlavonországokban nyomtatott, de a jelen törvény hatálya alatt álló országrészekben (17. §.) kiadott nyomdatermékek köteles példányait a kiadó tartozik beszolgáltatni.

A külföldön nyomtatott, de a jelen törvény hatálya alatt álló országrészekben kiadott nyomdatermékek köteles példányait szintén a kiadó tartozik beszolgáltatni.

2. §.

A Magyar Nemzeti Múzeumot megillető példány beszolgáltatásának kötelezettsége kiterjed a gépi sokszorosítás útján készült minden nyomdatermékre; tehát nemcsak az elárúsítási forgalomra, vagy általában terjesztésre szánt, szorosabb értelemben vett írói művekre, hanem a kéziratképen nyomtatottakra is, valamint az időszaki sajtó s a ponyvairodalom termékeire; statisztikai kimutatásokra, név- és naptárakra; továbbá a gépi sokszorosítás minden ágában előállított föld- és térképekre, hangjegyekre, képes ábrázolásokra stb.; ez utóbbiak akár önállóan, szöveggel, vagy szöveg nélkül, akár mint valamely nyomtatvány kiegészítő részei kerülnek forgalomba.

3. §.

A Magyar Nemzeti Múzeumnak be nem szolgáltatandók:

1. az érték- és hitelpapírok és értékjegyek;
2. a hivatali ügykezelésre szánt hivatali nyomtatványok a mindennemű üzleti nyomtatványok;
3. a vonalzott úrlapok és könyvek, címkek (etiquettek és vignetták);
4. családi értesítések, levélpapírok, látogató- és köszöntő-jegyek, meghívók, szavazólapok s kizárólag magánhasználatra készült egyéb alkalmi nyomtatványok;
5. kőnyomás és egyéb gépi többszörösítés útján másolt kéziratok;
6. fényképek, ha azok tisztán vegyi uton készültek.

A 2—6. alatt felsorolt nyomdatermékek beszolgáltatása természetesen kötelezővé válik, ha valamely beszolgáltatandó más nyomdatermék kiegészítő részeit vagy mellékleteit képezik.

A jelen szakasz 2., 4. és 5. pontjai alól kivételt képeznek és a 2. §. értelmében beszolgáltatandók: a hivatalok, ipari és kereskedelmi vállalatok, egyesületek és társulatok évi jelentései; továbbá a falragaszok, szinlapok, műsorok és a gyászjelentések; végül a tudományos célból készített facsimilék, a tankönyveket helyettesítő könyvmatos tanári előadások és a könyvmatos hírlapok.

4. §.

A M. Tud. Akadémiának, a nyomdatermék-kimutatással egyidejűleg, csak a következő nyomtatványok szolgáltatandók be:

1. gépi sokszorosítás útján kötetes vagy füzetes alakban kiadott mindennemű írói mű;
2. a ponyvairodalomból az egy-leveles nyomtatványok is;
3. minden időszaki folyóirat, kivéve az egy hétnél rövidebb időközökben megjelenő hírlapokat;

4. iskolai értesítők, évi jelentések, statisztikai kimutatók, név- és naptárak, föld- és térképek.

5. §.

A napilapok havonként összegyűjtve, egyéb időszaki nyomdatermékek, valamint a füzetes kiadványok és minden más nyomdatermék köteles példányai pedig naptári évnegyedenként összegyűjtve, a forgalomba hozatalt követő hónap, illetőleg negyedév első két hete alatt, közvetlenül szolgáltatandók be az 1. §-ban 1—2. alatt megjelölt rendeltetési helyekre.

6. §.

A beszolgáltatásra kötelezettnek a beszolgáltatott köteles példányokhoz két azonos nyomdatermék-kimutatót kell csatolnia.

E kimutatókban a beszolgáltatott példányok címei folyó számok alatt egyenként felsorolandók, a beküldő nevének (czégének) és lakásának pontos bejegyzése mellett.

A mennyiben elháríthatlan okokból valamely beküldendő köteles példány csatolva nem volna, ez okok s az utólagos beküldésre kért újabb határidő a kimutatókba szintén pontosan bejegyzendő.

A nyomdatermék-kimutató egyik példánya, a beküldött köteles példányok átvételének tanúsításával, a beszolgáltatásra kötelezettnek visszaküldendő.

7. §.

A köteles példányokat a magy. kir. államnyomda is rendeltetési helyekre beszolgáltatni tartozik, kivéve azokat a nyomdatermékeket, melyeknek határidőhöz kötött, vagy feltétlen titokban tartását fontos állami érdekből az illetékes felettes hatóság esetről-esetre elrendeli.

Más nyomdáknak készült egyes nyomdatermékek beszolgáltatása alól, az érdekelt fél indokolt kérelmére, a vallás- és közoktatásügyi miniszter adhat időhöz kötött, vagy végleges felmentést.

8. §.

A beszolgáltatott köteles példánynak teljesnek és hibátlannak kell lennie.

Ha egy kiadáshoz tartozó példányok között a tartalomban eltérés forog fenn, a köteles példány mindegyik változatból beszolgáltatandó.

Egy kiadáshoz tartozó, de különböző papiroson nyomtatott példányok közül a jobb minőségű papiroson nyomtatott példány szolgáltatandó be, — kivéve, ha a jobb minőségű papiroson nyomtatott diszpéldányok száma huszonötöt meg nem halad.

Uj kiadásokból, még ha változatlanok is (stereotyp-nyomás), valamint külön lenyomatokból és kivonatokból újabb köteles példányok szolgáltatandók be.

9. §.

A mennyiben valamely nyomdatermék szövegének, vagy kiegészítő más részeinek, a hozzá való képes ábrázolásoknak, hangjegyek-

nek, föld- és térképeknek stb. nyomtatása és előállítására több nyomda között oszlik meg, valamennyi közreműködő magyarországi nyomtatót és a kiadót a teljes köteles példány beszolgáltatásáért egyetemleges felelősség terheli. Ugy az illető nyomtatók, mint a kiadó évenyedes kimutatásaikba a különböző helyen készült nyomdaterméket bejegyezni s megnevezni tartoznak azt, a ki a beszolgáltatást magára vállalta. — A mennyiben azonban a teljes köteles példány egyik kimutatáshoz sem volna csatolva, annak beszolgáltatása az illető nyomtatók bármelyikétől, vagy a kiadótól követelhető.

10. §.

A köteles példányok, valamint az átvételi elismervények postai küldése, a fennálló postarendszabályok betartásától feltételezetten, portódíjmentességet élveznek.

11. §.

A rendeltetési helyökre kellő időben nem érkezett köteles példányoknak utólagos beszolgáltatását, vagy a nem teljes, hibás és általában a jelen törvényben megkövetelt kellékeknek meg nem felelő példányoknak kifogástalanokkal való pótlását a Magyar Nemzeti Múzeum, illetőleg a M. Tud. Akadémia az 5. §-ban a beszolgáltatásra megszabott határidő leteltétől számított három éven belül a mulasztással terhelt féltől postán ajánlva küldött felszólítás útján megkövetelheti és a felszólítás teljesítésére, annak keltétől számított, legalább 30 napi záros határidőt tűz ki.

E felhívás sikertelensége a 12. §-ban megállapított következményeket vonja maga után.

12. §.

Kihágást követ el és 100 forintig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő:

1. a ki a 11. §-ban megszabott felszólításra, az abban kitűzött záros határidő alatt, a köteles példányt be nem szolgáltatja, illetőleg a jelen törvényben megkövetelt kellékeknek meg nem felelő köteles példányt kifogástalannal nem pótolja;

2. a ki a köteles példányokkal együtt beküldendő kimutatásokra nézve a jelen törvény rendelkezéseit megszegi.

A jelen §. 1. pontjában körülírt kihágás elkövetőjét a be nem küldött, vagy nem pótolt példány vételárában is el kell marasztalni az átvételre jogosult Magyar Nemzeti Múzeum, illetőleg M. Tudományos Akadémia javára.

13. §.

A 12. §-ban körülírt kihágások fölött a bíraskodást, úgy a pénzbüntetésre, valamint a be nem küldött vagy nem pótolt köteles példány vételárának megfizetésére nézve, az 1880: XXXVII. t.-cz. 42. §-a értelmében a közigazgatósági hatóságok gyakorolják.

14. §.

A befolyt pénzbüntetés annak a könyvtárnak gyarapítására fordítandó, melynek érdekében az eljárás folyamatba tétetett.

15. §.

A nyomdatermékek ama köteles példányai, melyek a fennálló törvények és szabályok szerint a sajtóügyi köztudósónak adatnak be, — a mennyiben azokra nézve további nyilvántartás, vagy hivatali használat szüksége már nem forog fenn, — a Magyarországon létező vagy létesítendő oly nyilvános múzeumok és könyvtárak gyarapítására fordítandók, melyeket e czélból a vallás- és közoktatásügyi miniszter megjelöl.

A sajtóügyi köztudósóhoz érkezett köteles példányok kezelésének, őrzésének, átvételének és átadásának módzatait, — valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kijelölt múzeumok és könyvtárak részére való átadás alól a kivételeket az igazságügyi és a vallás- és közoktatásügyi miniszterek rendeleti uton állapítják meg.

Egyebekben a jelen törvény nem érinti a fennálló törvények és más jogszabályok ama rendelkezéseit, melyek a nyomdatermékeknek sajtórendészeti czélokra szolgáló köteles példányaira és a nyomdatermékeknek sajtórendészeti szempontból szükséges nyilvántartására vonatkoznak.

16. §.

A fennálló törvények és más jogszabályok ama rendelkezései, melyek a nyomdatermékeknek tudományos czélokra szolgáló köteles példányairól szólnak, hatályon kívül helyezettnek.

17. §.

A jelen törvény hatálya a magyar állam egész területére kiterjed, Horvát- és Szlavonországok kivételével.

18. §.

Jelen törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi és az igazságügyi miniszterek bizatnak meg.

INDOKOLÁS.

A nyomdai-termékek köteles példányainak beszolgáltatása a legtöbb európai államban a múlt század elejétől fogva — sőt részben még a XVI. század óta — törvényes szabályozáson alapszik. — Eredetileg a sajtó termékei felett gyakorolt censura, utóbb a rendőri felügyelet gyakorlása volt e beszolgáltatási kötelezettség érvényesítésének indító oka — azzal kapcsolatban azonban a hatóságilag gyűjtött köteles példányokban felhalmozott anyag maradandó megőrzésénél főleg a tudományos értékesítés szempontja lépett csakhamar előtérbe s úgy azokban az államokban, a hol a censura még fennáll.

valamint ott is, a hol a sajtószabadságot alaptörvények biztosítják, a köteles példányok beszoigáltatása a hatóságok részére s azok után, vagy közvetlenül is a nyilvános könyvtárak gyarapítására, változást nem szenvedett, sőt ellenkezőleg a beszoigáltatás tudományos célját a legújabbán keletkezett törvények kiterjesztett és hatályosabb biztosítókkal támogatják. — E tudományos célnak fontossága abban rejlik, hogy a köteles példányoknak büntetőjogi következményekkel szentesített bekövetelése nélkül a nemzeti irodalom teljes anyagának összegyűjtése lehetetlennek bizonyult.

Az irodalmi és művészeti termékeknek legjelentéktelenebb, látszólag csak alkalmi érdekekkel bíró sokszorosításai is a későbbi tudományos buvárlatnak fontos okmányokat szolgáltathatnak s ezért azoknak a nyilvános könyvtárakban való teljes megőrzése, a nemzeti közművelődés érdekében, a törvény oltalmát s a beszoigáltatásnak kötelezővé tételét jogosult alapra fekteti.

A nemzeti irodalom és művészet sokszorosított termékeinek gyűjtése és közhasználatra bocsátása a nyilvános könyvtárakban érdekében áll egyszersmind a nyomtatóknak, a kiadóknak és a szerzőknek is, mert munkásságuk eredményét a pusztulástól és a feledéstől a nyilvános könyvtárak óvják meg a legbiztosabban, a szakkörök a nyilvános könyvtárakban szereznek leginkább összehasonlító tájékozást a bibliografiai és grafikai szempontból legtökéletesebb sokszorosítási eljárásokról. — Ez előnnyel szemben néhány köteles példány beszoigáltatását a nyomtatók s a kiadók annál könnyebben teljesíthetik, mert minden kiadásnál az esetleg hibás példányok kicserélése végett fölös példányok készülnek s maradnak rendelkezésre.

A könyvtárak állaga azonban, minden óvintézkedés mellett is, az idők folyamán tűzveszélynek s másféle elemi károsodásnak van kitéve; a folytonos használat következtében az egyes művek tönkre mehetnek vagy elkallódhatnak. — Minthogy a köteles példányok beszoigáltatása a nemzeti irodalom és művészet sokszorosított emlékeinek teljes megőrzésében bírja legfőbb indokát, az említett esélyek káros következményeinek elhárítása végett valamennyi európai államban nem egy, hanem több nyilvános könyvtár részesül köteles példányokban. — Fontossággal bír az is, hogy ne csak a központi nagy gyűjtemények, hanem az egyes vidéki gyűjtőhelyek mentől könnyebb hozzáférhetést biztosítsanak a tudományos kutatásnak.

A jelenleg érvényben levő európai törvények, melyek a sajtószabadságra, vagy a szerzői jog védelmére vonatkoznak, a köteles példányok beszoigáltatását e közművelődési és tudományos célra biztosítják. E köteles példányok száma: Franciaországban minden nyomtatványból 2, illetőleg zeneművekből és metszetekből 3, az időszaki sajtótermékekből pedig 6 (Loi du 29 juillet 1881); a német birodalomban csak az időszaki sajtótermékekből kell 1 példányt beszoigáltatni (Reichspressgesetz 7. Mai 1874), de azonkívül az egyes

államokban külön törvények s rendeletek intézkednek a tudományos célú példányokról; az 1862. december 17-iki osztrák sajtótörvény tudományos czélokra 4 s azonkívül az időszakai sajtótermékekből még egy felügyeleti példány beszolgáltatását követeli meg; Angliában a beszolgáltatandó köteles példányok száma 5 (1842. július 1-i törvény); Oroszországban pedig a censuráról és a sajtóról szóló 1886-iki törvény szerint minden nyomtatványból 5, szakművekből pedig 9, s illetőleg 11 példány beszolgáltatása kötelező. Sem a sajtórendészeti felügyelet, sem a szerzői jog védelme szempontjából nem volna szükséges a nyomdatermékek köteles példányaiból egynél többnek beszolgáltatása. — Az idézett törvények rendelkezéseiből kétségtelen, hogy e példányok bekövetelésének tisztán tudományos alapja van, a mennyiben azok nemcsak a nagy központi, hanem a vidéki (tartományi, egyetemi) könyvtárak gyarapítására szolgálnak. — Az európai államokban e tudományos célú köteles példányoknak törvényes szabályozása százados hagyományban gyökerezik s a beszolgáltatásra a kiadót vagy nyomtatót annak elmulasztásáért pénzbüntetés terhe alatt kötelezik a legújabb törvények is, mert ily büntetőjogi következmény nélkül, a beszolgáltatásnak legfőbb célja, a nyomdatermékek összegének gyűjtése és megőrzése az utókor számára, sehol sem volt biztosítható.

Hazánkban is már e század elejétől fogva történtek ismételt intézkedések a nyomdatermékek kötelező beszolgáltatásai iránt. — 1804-ben rendelte el először a helytartótanács, hogy a nyomdatulajdonosok a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi könyvtárának a nyomtatványok egy-egy példányát beküldjék. — Azonban e rendeletnek megisméltése 1813-ban s az 1827-iki országgyűlési határozat sem vezetett kellő eredményre. Később az 1840. évi VI. és az 1848. évi XVIII. t.-cikkek rendelkeztek a nyomdatermékek köteles beszolgáltatásáról. — Az előbbi törvény 11. §-a szerint: »A Magyarországon és ahhoz kapcsolt részekben kinyomtatott minden munkából a magyar tudós társaságot egy példány illeti meg«; — az utóbbi (sajtótörvény) 40. §-ának második bekezdése szerint pedig: ». . . Úgy a nyomtatványokból, mint az ábrázolatokból két (2) példány a helybeli hatóságnak átadandó, egyik a hatóságé, a második a Nemzeti Múzeumé lesz.«

Ez idézett s jelenleg is érvényben levő törvények e szerint hazánkban a beszolgáltatandó köteles példányok számát háromban állapítják meg, melyek közül egy sajtórendészeti célból a »hatóság«-ot, tudományos célból pedig egy a Magyar Nemzeti Múzeumot s egy a Magyar Tudományos Akadémiát illeti meg.

Elttekintve azonban attól, hogy ez elavult rendelkezések a beszolgáltatás kötelezettségét kellő szabatossággal meg nem határozzák, de nem feleltek meg a célnak azért sem, mert a beszolgáltatás kötelezettségét a törvény büntetőjogi következménnyel nem hatályosította és ezért sem a Magyar Nemzeti Múzeum, sem a M. Tudomá-

nyos Akadémia a törvényben biztosított jogának érvényt nem szerezhetett. — A nyomdatermékek beszolgáltatása az idézett törvények meghozatala óta is oly hiányosan történt, hogy azoknak teljes összegyűjtése meg nem valósulhatott.

Eme körülmény a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága részéről, de a képviselőházban is, többszörös felszólalások tárgyát képezvén, Zichy Jenő gróf indítványának elfogadásával a képviselőház 1893. évi márczius hó 21-én tartott 185-ik üléséből utasította akkori hivatalbeli elődömet, hogy az 1848. évi XVIII. t.-cz. elavult és meg nem felelő 39. és 40. §§-ai helyett egy új, a fejlődött viszonyoknak teljesen megfelelő törvényt készítsen s azt mentől előbb terjeszsze be a képviselőháznak.

Tárczám átvétele óta feladatomnak tekintetem e kérdésnek gyökeres megoldását. — Súlyt kellett azonban arra fektetnem, hogy egyrészt a tudományos érdek hivatott képviselőinek véleménye mentől alaposabban nyilvánulhasson, másrészt azonban alkalmat kívántam nyújtani arra is, hogy a nyomdatermékek beszolgáltatására kötelezettek a saját álláspontjukról teljesen tájékozathassanak. — A különböző vélemények meghallgatása és mérlegelése alapján vezérelvül tekintetem azt, hogy a nyomdatermékek köteles beszolgáltatását oly mértékben és oly feltételek mellett biztosítsam, a mennyire azt a nemzeti tudomány érdeke megkívánja; viszont azonban arra is törekedtem, hogy a beszolgáltatásra kötelezettekre nagyobb megterhelés, mint a mennyit a tudományos cél okvetlenül megkövetel, ne háruljon.

Ez elvek alapján a nyomdatermékek tisztán tudományos célokra szolgáló köteles példányainak beszolgáltatásáról egy önálló törvény alkotását véltem a közművelődési cél fontosságához mérten a legmegfelelőbbnek. — Sarkalatos rendelkezése a törvényjavaslatnak az, hogy annak alapján ezentúl sem lesz több példánynak, mint háromnak beszolgáltatása kötelező, tehát nem több, mint a mennyit eddigi törvényeink is megállapítottak. — Ugyanis az 1848. évi XVIII. és az 1840. évi VI. törvénycikkek vonatkozó rendelkezéseinek hatályon kívül helyezése mellett, a / a zárt törvényjavaslat 1., 2., 3. és 4. §-ai szerint a nyomdatermékekből a Magyar Nemzeti Múzeumot és a Magyar Tudományos Akadémiát, úgy mint eddig is, egy-egy példány fogja megilletni; ellenben a sajtórendészeti célokra szánt harmadik köteles példány, az eddigi törvények és jogszabályok érintetlenül hagyása mellett (15. §. harmadik bekezdés) ezentúl is a közvadlónak lesz beszolgáltatandó azzal a kiegészítő rendelkezéssel, hogy e harmadik példány is a sajtórendészeti nyilvántartás után szintén közérdekű tudományos célra, az ország különböző vidékein létező, vagy ezentúl létesítendő múzeumok és könyvtárak gyarapítására lesz fordítható.

Az eddigi elavult rendelkezésekkel szemben azonban a törvényjavaslat a beszolgáltatás kötelezettségét szabatosan határozza

meg, a nyomtatási és sokszorosítási eljárások újabb fejlődésének megfelelően és végül a beszolgáltatás elmulasztását kihágásnak minősíti s annak elkövetését pénzbüntetéssel sújtja, mely büntetőjogi következmény hiánya volt oka annak, hogy a nyomdatermékek a hazai tudomány nagy veszteségére, mostanig még a Magyar Nemzeti Múzeumban is csak hézagosan voltak összegyűjthetők.

Áttérve a törvényjavaslat egyes szakaszaiban foglalt rendelkezéseknek indokolására, az 1. §. szerint a Magyar Nemzeti Múzeumot s illetőleg a Magyar Tudományos Akadémiát megillető köteles példány — az eddigi nehézkes gyakorlattól eltérőleg — ezentúl nem a helyi hatóság útján, de közvetlenül lesz rendeltetése helyére megküldendő.

A beszolgáltatásra e szakasz ezentúl is a nyomtatót — s nem, mint több más államban, a kiadót — kötelezi. A kiadónak kötelezése annyiból lett volna czélszerűbb, mert a kiadó kezéből kerül ki rendszerint a teljes példány, míg a nyomtató gyakran csak az egyes alkatrészeket, pl. a szöveget, a képes mellékletek nélkül, szolgáltatja. Minthogy azonban az 1848. évi XVIII. t.-czikk 39. §-a — mely a sajtórendészeti példányokra vonatkozólag jövőre is érvényben marad — a köteles példányok pontos nyilvántartását a »nyomdabirtokos« kötelességévé teszi; minthogy továbbá a nyomdákat, mint ipari vállalatokat, a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister 1884. évi október hó 23-án kelt 48,187. számú rendeletével az 1884. évi XVII. t.-cz. (ipartörvény) alapján az iparhatóságok ellenőrzése alá helyezte, minthogy végül az említett nyilvántartásban elkövetett mulasztást a belügyminister 1891. évi február hó 8-án 414. eln. szám alatt kelt rendeletével már kihágásnak minősítette, ezért hazánkban a köteles példányok beszolgáltatása a nyomtatók kötelezettségére volt legbiztosabban és az ellenőrzés teljes hatályával alapítható. A kiadó beszolgáltatási kötelezettsége akkor lép hatályba, ha a nyomtatvány Horvát-Szlavonországban, vagy a külföldön levő nyomdából került ki, mert e nyomdákra a jelen törvény intézkedései kiterjeszthetők nem voltak.

A beszolgáltatás kötelezettségének alanyi meghatározására a »nyomtató« látszott a legalkalmasabb jelzésnek, mert a felmerült másféle jelzés, — u. m. »nyomdatulajdonos« vagy »nyomda-birtokos« — a másnemű ipari vállalatokkal kapcsolatos gépi sokszorosításokra ki nem terjedve, csupán a szorosabb értelemben vett nyomdákra korlátozhatná a kötelezettséget, s könnyen félremagyarázásra adhatna okot. Míg a »nyomtató« jelzése minden sokszorosítás előállítójára közvetlenül reá mutat, akár nyomdatulajdonos vagy birtokos, akár nem az. A külföldi törvények is kivétel nélkül beérik az »imprimeur-éditeur« és a »Drucker-Verleger« jelzésekkel.

A 2. §. szövegezése — mely a Magyar Nemzeti Múzeumnak beszolgáltatandó köteles példányokat közelebről határozza meg —

igen beható megvitatásnak képezte tárgyát. Sokan hangoztatták azt, hogy azoknak a nyomdatermékeknek, melyek a Magyar Nemzeti Múzeumot megilletik, részletes taxatív felsorolása vétessék fel a törvénybe. E taxatív felsorolásra azonban senkisésem vállalkozott, valószínűleg azért, mert az aligha volna lehetséges. A törvényjavaslat legfőbb célja az, hogy a nyomdatermékek összesége, mint a nemzeti tudomány gazdag forrása, a maga teljességében legyen egy helyütt — rendeltetésénél fogva a legtermészetesebben a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtárában — megőrizhető. A nyomtatás és a gépi sokszorosítás sokfélesége, az eljárásoknak folytonos tökéletesítése és új módszereknek alkalmazása úgyszólván kizárja azt, hogy egy állandóságra számított törvény a tudományos érdekű nyomdatermékek minden fajtát tételenként kimerítse. Oly hézagos lehetne egy ily felsorolás, hogy a törvény célja csakhamar illusorinusnak bizonyulhatna. A külföldi törvényhozás régen megállapodásra jutott e kérdésben s valamint az idézett legújabb francia sajtótörvény 4. §-a kimondja, hogy: »Les dispositions qui précèdent sont applicables à tous les genres d'imprimés ou de reproductions destinés à être publiés«, úgy a többi törvények és rendeletek is minden nyomdaterméről szólnak általában s csak egy-két kivétel taxatív meghatározásával korlátozzák a beszolgáltatás kötelezettségét.

Egyedül célra vezetőnek és szabatos meghatározásnak kellett ezért tekintenem a jelen törvényjavaslat 2. §-ában a nyomdatermékeknek oly általános körülírását, mely minden megőrzésre érdemes példányra kiterjeszhető. Viszont határozott pontokban sorolja fel a 3. §. azoknak a nyomdatermékeknek és sokszorosításoknak neveit, melyekre a beszolgáltatás kötelezettsége ki nem terjed.

Nem szolgáltatathat okot aggódásra az a felhozott körülmény sem, hogy a jelen törvényjavaslat életbeléptetése a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárát a beszolgáltatott anyagnak oly halmazával fogja megterhelni, melynek megőrzésére a hely, feldolgozására a munkaerő nem lesz elégséges. Az eddig évenként beérkezett köteles példányok maximális darabszáma 4,000—5,000 volt; ezentúl a darabok száma 8,000-nél többre alig fog menni. Nem oly nagy tehát a különbség, hogy az a Magyar Nemzeti Múzeumnak más okoknál fogva különben is rendezésre váró szükséges felszabadítását a túltömöttség elhárítására lényegesen befolyásolná. Semmi esetre sem okozhat oly nehézséget a várható gyarapodás, mint a mily nagy, tudományos fontossággal bír a nyomdatermékeknek teljes összegyűjtése. A könyvkiadók és a nyomdászok emlékirataikban a törvényjavaslatnak sok intézkedése ellen szólaltak fel s a törvényjavaslatnak jelenlegi szövegezésében lehetőleg számba is vettem kívánságaikat. Az ellen azonban egyáltalán nem emeltek panaszt, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum valamennyi nyomdatermékben részesüljön. Ez sem szól a mellett, hogy a beszol-

gáltatás kötelezettségének korlátozása taxativ meghatározással indokolt volna.

Különben a 3. §. sokkal több kivételnek ad helyet, mint bármely külföldi törvény.

A 3. §-ban ugyanis azok a nyomdatermékek vannak részletezve, melyeknek beküldése nem szükséges. Nem szükséges pedig az első pont alatt foglalt érték- és hitelpapírok és értékjegyek beküldése azért, mert azok az államkincstár- és kibocsátók ellenőrzése alól ki nem vonhatók, s mindenkor korlátozott számban bocsáttatván ki, s egyenkint sokszor tetemes készpénzértéket képviselvén, a köteles példányok beküldése, a kibocsátó jelentékenyebb anyagi károsodása nélkül nem volna követelhető, de esetleg visszaélésekre is adhatna alkalmat; másrészt a 2—6. pontokban felsoroltak, miután legritkábban közérdekűek s többnyire kizárólag magánhasználatra szolgálnak, csak feleslegesen szaporítanak a múzeumba gyűlt anyag mennyiségét.

Nem tartottam szükségesnek a beküldési kötelezettséget a sokszorosító ipar ily termékeire kiterjeszteni, mert bár megtörténhetik, hogy egyik-másik történeti vagy kulturtörténelmi szempontból érdekel birhat, vagy némelyikük élet- és korrajzok, vagy művelődéstörténelmi tanulmányok megírásánál szolgálatot tehet, az ily módon elért haszon korántsem ellensúlyozná azt a fáradságot, melylyel a kezelést sok, merőben használhatatlan nyomtatvány beérkezése megnehezítené.

Ezenkívül az ilyen nyomtatványok igen gyakran gyűjtetnek magánosok által s így több mint valószínű, hogy ha ilyenféle sajtótermékre, sőt ilyeneknek egész gyűjteményére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának szüksége lenne, a hiányzó példányokat beszerezheti, sőt megvan a lehetőség arra is, hogy az ilyen beküldési kötelezettség alá nem vont nyomtatványok, az érdekelt könyvtárak részére, ha azok arra érdeklél birhatnak, azonnal megjelenésük után beszereztesse.

A könyomás és más ilyenféle gépi többszörösítés útján másolt kéziratokat és a tisztán vegyi úton sokszorosított fényképeket azért nem tartottam szükségesnek a beküldési kötelezettség alá vonni, miután ezek beküldése teljesen ellenőrizhetetlen, másrészt azonban szükség esetén azoknak beszerzése a fentebb előadott módon amúgy is eszközölhető.

Beküldendőeknek jeleztem természetesen a sokszorosító ipar ily termékei közül mindazokat, a melyek valamely nyomdatermék kiegészítő részét képezik s így elmaradásukkal azt eredményeznék, hogy az érdekelt könyvtárak az illető nyomdatermékből csak csonka példányhoz jutnának.

A 4. §. a M. Tud. Akadémiának beszolgáltatandó példányokat taxative sorolja fel; a M. Tud. Akadémia az 1840: VI. t.-cz. alap-

ján tart igényt e jogának fentartására s már csak a közel félszázados jogczím miatt sem lehetett volna azt e törvényjavaslatban melőznöm; de a M. Tud. Akadémia könyvtára a múzeumi gyűjtemény teljességét nem igényli s ezért a beszolgáltatásra kötelezettek és e könyvtár alkalmazottait felesleges megterheléstől fogja megkímélni e szakasznak ama rendelkezése, mely a M. Tud. Akadémia részére beküldendő nyomdatermékeket az irodalmi érdekű művekre korlátozza.

Az 5. §. a beszolgáltatás kötelezettségét időhöz köti s a könyvkereskedők és nyomdászok kívánságának tettem eleget azzal, hogy könnyebbség okáért nagyobb időközökben és összegyűjtve lesz a beszolgáltatás teljesíthető.

Ugyane szempontból szabja meg a 6. §. azt, hogy az ellenőrzésre és az átvétel igazolására szolgáló kimutatások csupán a tényleg beszolgáltatott példányok címeit tartalmazzák; az átvételre jogosult intézetnek lesz feladata, hogy a nyomdatermékekre vonatkozó hirdetésekben s egyéb nyilvánosságra jutó adatokból kísérje figyelemmel azt, vajjon a beszolgáltatásra kötelezettek a törvény rendelkezéseinek hiánytalanul megfeleltek-e vagy sem.

A 7. §. szükséges voltát indokolja az, hogy a m. kir. államnyomdában készülnek a mozgósításra vonatkozó s egyéb oly fontos állami érdeket érintő nyomtatványok, melyeknek nyilvánosságra hozatalát az illetékes felső hatóság rendelkezésétől kell függővé tenni. — Általában pedig előfordulhatnak esetek, midőn egyes nyomtatványok, p. o. fontos gazdasági vagy pénzügyi érdekeket érintő szerződések, periratok, vállalkozói ajánlatok vagy üzlettervek stb. időelőtti közlése az illető felek anyagi vagy erkölcsi károsodásával járhatna. Az ily nyomdatermékek köteles példányainak ideiglenes megőrzését az illető nyomdára kívántam bizni, nehogy a közlésük által keletkezett visszaélések esetében netán a könyvtárakra háruljon a felelősség, holott az oda beérkezett nyomdatermékek nagy tömege tényleg kivihetlenné teszi, hogy egyes példányok a rendestől eltérő különös elővigyázattal és gonddal kezeltessenek.

Ezenkívül, miután gyakran előfordul, hogy egyes, teljesen magánérdekű iratok kizárólagosan magánhasználatra, zárt számú példányban nyomatnak ki, — az ilyen esetekre jónak láttam a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek fentartani a jogot, hogy a nyomtattató kérelmére az ilyen nyomtatványokra nézve a beküldés kötelezettsége alól teljes felmentést adhasson.

A 8. §. indokolását maga a jelen törvényjavaslat szelleme adja meg, miután a nyomdatermékek változtatott, illetve új kiadásai minden esetben külön nyomdatermékeknek tekintetnek.

De kellett gondoskodni arról az eshetőségről is, midőn kétvagy többféle kiadás jelenik meg valamely műből, melyek tartalomra s külsőre teljesen megegyeznek, csupán papírjuk különbözik. — Nehogy ily esetekben az érdekelt könyvtár a legsilányabb kiadásból

kapja a neki járó köteles példányt, helyesnek véltem már a törvényben kimondani, hogy — a mint az pl. Angliában és Poroszországban is kötelező — mindig a legjobb papírra nyomott kiadásból küldessék a köteles példány. — Az 1848: XVII. t.-cz. ama rendelkezésétől, mely szerint minden köteles példány bekötve küldessék, jónak láttam eltekinteni, mert ez a nyomdákra ismét külön anyagi megterheléssel járna, valamint a csekély számban nyomtatott amateur példányok beszolgáltatása is méltányossági szempontból s ily kiadványok költséges voltára való tekintetből kötelezővé nem volt tehető.

A 9. §-t szükségessé tették azok az ismételten előfordult esetek, midőn képes ábrázolatokkal ellátott művekből némelyeknek szövegét, képeit, illetve mellékleteit más-más nyomda állította elő, vagy külön és különböző időben küldettek be a mellékletek és a szöveg, vagy az előbbieket egyáltalában el is maradtak.

Az első esetben a példány összeállítása nehézségekkel és nagy fáradsággal járt, sőt egy-egy melléklet könnyen el is tévedt, a második esetben pedig a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi országos könyvtára csak csonka példány birtokába jutott. Hogy ily eset elő ne fordulhasson s a kezelés egyszerűbbé váljék, szükséges volt a teljes példány beküldésére kötelezettet megjelölni.

A beküldők külön anyagi megterhelhetése ellen biztosít a 10. §. is, mely a beküldött köteles példányokra portómentességet állapít meg

A 11. §-ban jelzett felszólítás, mely a köteles példányok átvételére jogosult intézetek részéről közvetlenül a késedelmes nyomtatóhoz, illetőleg kiadóhoz intéztetik, biztosítékot nyújt a nyomdatulajdonosoknak, czég- és üzletvezetőknek az iránt, hogy az esetleges, hibájukon kívül történt késések ne vonjanak azonnal büntető következményeket maguk után, de meg szükséges azért is, mert a jelen törvény, bár csekély részben, magánjogot korlátoz.

Szükséges volt azonban e felszólítás jogát három évre fentartani a köteles példány átvételére jogosult könyvtár (M. Nemzeti Múzeum, M. Tud. Akadémia) részére; mert annak megállapítása, hogy a példányok kivétel nélkül és hibátlanul érkeztek-e be, csak a sok esetben hosszú időn át tartó gondos átvizsgálás után lehet meggyőződni s gyakran az összegyűlő anyag tömege miatt sem volna gyorsabb eljárás lehetséges. Különben másutt a be nem küldött, vagy a hiányos példányok pótlására hosszabb idő — pl. Poroszországban 4 év — áll rendelkezésre.

A 12. §. indokolása jelen törvényjavaslatnak már kifejezett céljában rejlik s megegyez a belügyi minister által 1891. évben 414. eln. szám alatt kibocsátott rendelet intenciójával, mely a sajtótörvény 39. §-át látja el büntetőjogi sanctióval és pedig oly megokolással, hogy a sajtótörvény e részbeni intézkedéseinek hanyag teljesítése a kihágássá minősítést szükségessé tette.

A 13. §. az előbbieken minősített kihágási ügyben az ítélet

kimondását és végrehajtását — ugy a pénzbüntetésre, mint a be nem küldött köteles példány vételárának megfizetésére nézve — az 1880: XXXVII. t.-czikk 42. §-ában felsorolt közigazgatási hatóságok illetékessége alá rendeli, különösen azért, mert az eljárás ugy egyszerűbb, de meg másrészt az átvételre jogosult intézetek érintkezése ezekkel a közigazgatási hatóságokkal könnyebb is, mint lenne, ha a jelen javaslat által kihágásnak minősített ügyekben, p. o. a királyi járásbiróságok illetékessége mondatnék ki.

A 14. §. a befolyt pénzbüntetések hovaforrásáról intézkedik. — A pénzbüntetések felhasználásáról általános intézkedést tartalmaz ugyan már az 1892. évi XXVII. t.-cz. 3. §-a, de a pénzbüntetések, akár királyi bíróságok, akár pedig közigazgatási hatóságok állapították meg, az idézett t.-cz. szerint is azzal a megkötéssel jelöltetnek határozott rendeltetéssel bírónak, »hacsak az ítélet alapjául szolgáló törvény . . . stb . . . világosan más rendelkezést nem tartalmaz.« Miután pedig a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi országos könyvtára magánalapítványnak köszöni eredetét, s magánadakozásból még most is évenként lényegesen gyarapodik, továbbá ugyanily jogcímen a M. Tud. Akadémia javára méltányosnak tartottam, hogy az e könyvtárak érdekeinek megsértéséből kifolyólag magánosok által fizetett büntetéspénzek a könyvtárak gyarapítására fordítottassanak.

A 15. §. első két bekezdése biztosítja a sajtórendészeti célokra beszolgáltatandó nyomdatermékeket az ország különböző vidékein levő könyvtárak gyarapítására.

E rendelkezést, az igazságügyminiszterrel egyetértőleg, amaz üdvös mozgalom eredményeül óhajtottam a jelen törvényjavaslatba felvenni, mely a »Dunántúli Közművelődési Egyesület« kezdeményezéséből 1894. évi április hó 27-re összehívott orsz. múzeum- és könyvtárértekezletből indult meg.

Ez értekezlet nyomán az időközben megalakult orsz. múzeum- és könyvtárbizottság feliratot intézett a képviselőházhoz az íránt, hogy a nyomdatermékeknek egyik köteles példánya az illető törvényhatóság területén létező nyilvános könyvtárba, ilyennek nem léteben pedig egyelőre a törvényhatósági levéltárba küldessék meg. — A képviselőház 1895. évi márczius hó 29-én tartott üléséből e feliratot pártolólág adta ki a vallás- és közoktatásügyi miniszternek s annál nagyobb készséggel törekedtem a vidéki könyvtáraknak és gyarapításáról a jelen törvényjavaslatban lehetőleg gondoskodni, mert egyik hathatós eszköze lesz e rendelkezés annak a felette fontos közművelődési fejlesztésnek az ország távolabb eső részein is, melyet az eddig nagyrészt elhanyagolt könyvtáraknak s újak szervezésének erőlyesebb felkarolása által hatáskörömben előmozdítani szándékom. — Az eddigi törvények szerint megállapított három köteles példánynak még egy negyedikkel való szaporítása azonban oly általánosa ellentmondással találkozott az érdekelt nyomdászok és könyvkereskedők

részéről, hogy az elől el nem zárkozhattam s a legkedvezőbb megoldásnak tartottam azt, hogy a sajtórendészeti köteles példánynak felhasználását e fontos közművelődési cél előmozdítására biztosítsam. — A példányok szétosztásánál irányt adó lesz természetesen az, hogy e kedvezményben a szakszerű vezetés alatt álló, a megőrzés biztosítékát nyújtó múzeumok és könyvtárak részesüljenek.

A 16-ik §. harmadik bekezdésének általános érvényű szövegezése szükséges azért, mert a jelen törvény hatálya — Horvát-Szlavonországon kívül — az egész Magyarországnak, s nemcsak az 1848: XVIII. törvénycikk hatályának területére terjed ki, tehát Fiume városára és az ország erdélyi részére is, hol még az 1852. május 27-én kelt sajtórendtartás érvényes (1852. évi B. T. L. 122. sz. 603. 1.), a későbbi jogszabályok által tett módosításokkal, valamint a polgárosított magyar határőrvidékre, melynek területén az 1862. december 12-én (1863. évi B. T. L. 6. és 7. sz.) kelt törvények képezik a sajtójog főforrását.

A 17. §. ennek megfelelően, a törvény hatályának területét szabatosan állapítja meg.

A 18. §. a törvény végrehajtására vonatkozó záradékot tartalmazza.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁROL.

1897. APRILIS 1-TŐL JUNIUS 30-ÁIG.

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2400 db., áthelyezés útján 25 db., ajándék útján 2317 db., vétel útján 153 db., csere útján 1 db., összesen 4896 db. nyomtatvánnyal s ezen felül 237 db. aprónyomtatvánnyal gyarapodott.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a könyvtár anyagát: Alsó-Fejérvármegye alispáni hivatala Nagy-Enyed, Austerlitz Zsigmond Bécs, a bécsi császári akadémia (2 db.), Belga kir. könyvtár Brüsszel, a Bessenyei-szoborbizottság a bölcsészethallgatók segítő egyesülete, a budapesti m. tud. egyetem bölcsészethallgatóinak dékáni hivatala (34 db.), Szentmártoni Darnay Kálmán Símeg (2149 db.), Eble Gábor, az egyetemi könyvtár, az eperjesi Széchenyi-kör, Franzenau Ágoston (11 db.), Hodinka Antal Bécs, Judavics Lázár, Junker Károly Bécs, Kármán József Új-Verbász, a képviselőházi iroda (8 db.), Kollár Jánosné (3 db.), Kondor József Csurgó, a krakkói tud. Akadémia, Knauz Nándor Pozsony, Lovassy Sándor Keszthely, Lánczy Gyula, a m. kir. technológiai iparmúzeum, a M. T. Akadémia (15 db.),